

VAŠEK KÁŇA: Válkou narušení, Kluk z polepšovny

Na vysvětlenou k uvedeným dvěma titulům: je to zajímavé, ale jedná se v podstatě jeden a týž příběh, první autor napsal šest let po druhé světové válce a vyšel ve vysloveně stalinské době, druhý pak je dějově stejný, ale zcela převyprávěný z roku 1965. Zřejmě jde o dosti unikátní jev, aby jeden a týž autor své dílo naprosto přepsal. Z toho důvodu jsou podstatné kapitoly opsány doslovně pro možnost srovnání.

Stručný obsah příběhu: Vypravěčem je kluk Standa z pražských starých Holešovic a vypráví své dětství, klukovská a raně dospělá léta během první světové války a v prvních letech těsně po ní. V roce 1914 jeho otec padnul na frontě, Standa žije dál v dělnické čtvrti jako poloviční sirotek. Za války se zabývá kradením nedostatkového uhlí, toulá se, je poslán na ozdravný pobyt na venkov, za otce dostává poručníky a právě díky jim se za problémy v učení dostane ještě za dob rakouské monarchie do polepšovny. Zde prožije vznik Československa a po propuštění v době své dospělosti (tehdy dvacet let věku) se vrací do dělnických Holešovic a zde se na protest proti násilí ve výchovných ústavech stává členem právě vznikající Komunistické strany.

Vybrané úryvky z knihy Válkou narušení:

Kluci na haldě se připravují na svá frajerská leta cvičením frajerských výstupů a okrašlováním své kůže tetováním. Nikde totiž nestojí psáno, že bys nesměl mít tetování dřív, než se staneš frajerem. Můžeš je mít i mnohem dříve a zůstane ti i potom, až shleďáš, že celá ta frajeřina je hloupost, poněvadž tyhle obrázky nikdy nesmyješ.

A aby těchto obrázků bylo co nejvíc, o to se stará Bačus s mým skromným přispěním. Já kreslím inkoustovou tužkou obrázky podle přání na kůži a on tetuje. Máčí v lahvičce s tuší tři svázané jehly a píchá jimi pod kůži přesně po nakreslené linii.

Hlavičku námořníka, hada ovinutého kolem paže, srdce probodené šípem, náramek na zápěstí, prstýnek na prst, Sirénu na předloktí, monogramy, data narození a Rinaldovi dokonce na lopatku pirátskou plachetnici. Nejdůležitější dávají si vytetovat na tvář pod oko malý čtvereček, namlouváčka, aby je každý na první pohled poznal.

Bačus to dělá s otrlostí a bezohledností a kluci zatínají zuby jako hrdinní indiánští bojovníci u mučednických kolů. Pro frajeřinu je třeba něco vytrpět. Jeden klad však tetování má. Bačus až úzkostlivě dbá čistoty a nikdy netetuje na špinavou kůži. Kluci musí, chtěj, nechťej, jít k teplému kanálku, jímž do Vltavy vytéká z elektrárny teplá splašková voda, a umýt se zde. Je to oběť, již přinášejí s největším sebezapřením. Pro větší slávu budoucích frajerských let. Je to teď v zimě o zdraví, ale nadarmo se neříká, že - frajeřina nezebe...

a stejná pasáž z knihy Kluk z polepšovny (1965)

Správný frajer musí být také ozdoben tetováním. nejběžnějšími obrázky jsou symboly víry, naděje a lásky (kříž, kotva a srdce), monogramy s daty narození, mořské panny a mariňáci. To se nosí na předloktí. Na prsa patří žaludové eso, znak s českým lvem, líbající se hlavičky milenců nebo býčí hlava, symbol síly. Samozřejmě je maličký čtvereček " namlouváček" pod

pravým okem, svá líčka jím zdobí i frajerky.

tetování může mít člověk dřív, než se frajerem stane, a tak mi jako malíři připadl úkol ozdobit kamarády včas příslušnými obrázky. Kreslím je inkoustovou tužkou na omytou pokožku a Bačus pak tetuje s bezohledností jemu vlastní. Sváže tři jehly nití, máčí je do černé (pravé čínské) tuše a vpichuje obrázek pod kůži.

Frantovi hada ovinutého kolem ruky, Rinaldovi namlouváčka a na záda pirátskou plachetnici s černou vlajkou. Vajíčko chce mít na prsou mermomocí býčí hlavu. Kluci se smějou, rozmlouvají mu to, Rinaldo navrhuje místo býka slepici nebo komára, aby to jako odpovídalo, ale Vajíčko si umíněně žádá býka. Lehne si na záda, rozhalí na prsíčkách košili a drží se zatřátými zuby. Indiáni u mučednických kolů se nechovali statečněji, neboť Bačus ho nešetří. Když je s prací hotov, otře si Vajíčko prsa mokrým hadrem, vezme zrcátko, prohlíží si tetování, a místo aby Bačusovi poděkoval, mele hubou. Býčí hlava se mu zdá tuze malá.

" Přeci, až vyrostu, budu mít takovýhle prsa a ten bejk tam bude maličkej."

" Si blbej, Vajíčko, " říká mu Bačus. " Ta bejčí hlava přeci s tebou poroste, přeci, dyž se bude roztahovat kůže, bude se roztahovat i ten bejk."

Pepík za mnou pravidelně chodí pro uhlí a pro chleba a výhružné vzkazy od maminky už nenosí. Neseřeže mě " až budu modřej", naprosila se mně dost...*(pouze v knize Kluk z polepšovny)*.

Standovo líčení nástupu do polepšovny se v obou knihách liší:

Válkou narušení:

- Kolik je ti?

- Osmnáct pryč.

- Notak to má š dobrý, dvacítkou odtud vyletíš.... Dva járy...to ti uteče jako voda. Dvakrát rozkvetou na dvoře kaštiny a - adié! Pradlákovy dva járy nezdály se mi být tak krátkými, abych si radostně poskočil. Dva roky na svobodě jsou malá věčnost, natož tady, v kriminále. nepřesvědčil mě, ani když mi dále líčil - že to tady jde, to jen, než se okoukneš, než si zvykneš.

Jsou dozorcí jung (zlí), ale taky dozorcí old (hodní). těch old je jen maloučko a tak se musíš snažit být u těch jung ťukyťuky (být u nich v oblíbě). Oblíbenec neboli antiplář dobře projde a ani neví, že je v polepšovně. Pradlák mě zasvěcoval do ústavních tajností a učil mě hantýrce. Od něho jsem se dozvěděl, že dozorce- mistr v zámečnické dílně, k němuž budu přidělen, je jung a že si tedy budu muset dát velký pozor na jeho býkovec. Při této vyhlídce jsem pradlákovi řekl, co jsem si umínil před branou polepšovny, a on to rozhodně zavrhoval:

- Když utečeš, chytanou tě, dostaneš za to osm dní basy a pětadvacet na zadek a máš to pak ještě horší. Na útěkářích dozorcí zvlášť sedí a dělají jim lázně.

O čtrnáct později v knize Kluk z polepšovny tuto pasáž vypráví Standa takto:

" Hele, nermuť srdce, tak hrozný to tady není. Přijdeš a vyjdeš. Jako každé. Na semeno si tě tu nenechaj. Koukni, já už jsem odkroutil tři járy a šest metrů mne ještě čeká. Kolik je ti roků? Osmnáct pryč? Hele, tak to máš dobrý, dvacítkou vyletiš.,Dvakrát rozkvetou na dvoře kaštany a tradá!" Představil jsem si ty dva " járy" a nesdílel jsem prادلákův optimismus. řekl jsem mu to. Nejsem pitomá ovečka, zvyklá na ohradu, zdrhnu jim dřív, než se nadějou. Ušklibl se:

" Hele, tohle říká každé cuvaks a pak si zvykne. Ale když utečeš, stejně tě chytanou a pak to budeš mít posraným navrch, budou ti dělat lázně, piš si, jaký."

Zasvěcoval mne do poměrů v polepšovně a naučil mnwe i několika slovům ústavní hantýrky. Cigareta je bílá, tabák kemle, zakouřit si se neříká, nýbrž zamíchat si, dozorcí se rozlišují na zlé jung a hodné old. A všichni prý mají v oblíbeně spíše zloděje než kluky, kteří sem přišli za toulání a žebrotu. Chmatáci a grázlové jsou tedy u dozorců - t'ukyťuky.

Válkou narušení:

asi v deset hodin se usmíval ve dveřích onen Švejk, který mě první v polepšovně přivítal. Starý Flancmajer. A ten mě odvedl na konec chodby v druhém patře do ústavní lékárny k lékařské prohlídce.

Pan doktor s kramářovskou bradkou a se zlatý cvikrem na tenkém slepičím nose mi poručil, abych se svlékl a aniž vstal od stolu, okoukl mě od paty k hlavě a dozorcí řekl:

" Zdravej jako řípa. Hod'te ho na váhu."

Flancmajer mě zvažil a hlásil mu:

-Čtyřiašedesát kilogramů, pane doktore.

A doktor, podobající se Kramářovi, hodil po mně znovu očima:

_ Zadek má jako hřebice, ten něco vydrží.

Poznamenal si cosi do lejstra a už se mne nedívaje, řekl:

- Žeňte ho do práce!

Nenechal mě ani obléci a křikl:

- Mazat!

Pan ředitel, k němuž jsem byl uveden červenonosým náměstkem, udělal mi kratší kázání a uzavřel je asi takto:

- U nás se doučíš řemeslu a pak budeš propuštěn. Dodržuj domácí řád, říd' se příkazy svých představených, jinak budeš potrestán. Přísně, ale spravedlivě. Domácí řád ti přečte pan

náměstek.

Tím byla audience skončena a následovalo čtení domácího řádu v náměstkově kanceláři. Pan náměstek vždycky přečetl jeden paragraf a hned připojoval výstižný komentář.

Od chovance se vyžaduje naprostá poslušnost a pravdomluvnost...

-Jinak dostaneš na tu svou blbou tlamu!

Dozorci nesmí v žádném případě provinilé chovance trestati.

- To ovšem neznamena, že si můžeš dělat, co bys chtěl a že my ti budeme facky odpočítávat.

Za nejvyšší trest budiž považováno trestání metlou...

-A to ti jich potom nandáme, až se ... To si, ty blboune káraneckej, ani nepřej.

Krejčovský mistr Frajtr patřil mezi jung-dozorce. Před spaním procházel světnicemi, doprovázen svým antiplárem, který mu otvíral a zavíral dveře. v ruce třímal dlouhý, silný klacek a dával si ukazovat boty, otvírat skřínky a podobně. A běda tomu, kdo neměl něco v pořádku, kdo měl u něho vroubek! Na místě ho ztřískal svým klackem tak, že mu záda měsíc hrála všemi barvami.

Holub je člověk bez tváře. Totiž má takovou tvář, která nikomu nic neřekne. Prázdnou, bezvýraznou, tupou, beztvárovou. Spatříš ho a v příštím okamžiku nevíš, jak vypadal. Oči má beze světla, modré, holubí. Pro ně byl nazván Holubem. Je nesympatický, protivný a surový. Přijde si na své hlavně při sobotním koupání, když stojíme nazí v řadě, čekající u sprch. To chodí kolem a šlehá nás rákoskou po zadnicích. Jednou se spletl a uhodil chovance Paura do pohlaví. Paur se svalil jako špalek, když se potom hlásil k raportuse stížností, dostal trest " přes neděli do basy a půst."

V ústavní knihovně, kterou má na starosti pan farář, je všelijaká literatura. Od Zahradníka-Brodského až po Karla Maye můžeš si vybrat tu pokrm pro svou zkaženou duši. Kluci tu našli i knížku, která velmi podrobně poučuje o tom, jak lze získat různé nemoci, kouříme-li tabák máčený v oleji, pijeme-li mnoho vody na lačný žaludek, nebo jíme-li cukr máčený v bronzinu a tak dále. Z této knihovny sytí svůj duševní hlad také dozorce Baštonáda. Nosí si do služby nejraději dobrodružné knihy Karla Maye, které nejlíp vyhovují jeho vkusu. Zaleze do strážnice a není ho vidět ani slyšet. Oddělení má old a kluci se mohou třeba stavět na hlavu. Baštonáda čte a čte a oči mu hoří jako dvě obloukovky. O Old Schaterhandovi, o Surehandovi, o Frantovi Rámusovi, o Kara Ben Nemsim. Kara Ben Nemsim je mu velmi sympatický a také bašibozuci ho hrozně interesují, zvláště, když vyplácejí provinilé žebráky a zlodějíčky na chodidla.

- Padesát ran baštonády! poručí effendi, chlapa se chopí bašibozuci, položí ho na lavici a vysolí mu jich na paty padesát, až mu žebra vibrují a zuby drkotají...

Baštonáda, to je holenku věc! Za všechny prachy. A pan Baštonáda čte, až se v něm dech tají. Potom náhle uslyší křik a prudce vyletí a křikne:

- Bašibozuci,sem!

ale bašibozuci nejsou, dělej co dělej. Bašibozuky nenajdeš. A tak v hrozném vzteku popadne vedle ležící klacek a jde dělat bašibozuka sám. Vlatí do světnice, popadne za límec toho, koho má nejběž u ruky a ven s ním. Na chodbu s ním.

-Postav se čelem ke zdi...! Zvedni nohu...! Z chodby se ozve strašný nářek a ti nejzvědavější mohou na vlastní oči vidět, jak se vyplácí baštonáda. A ten vyplacený jim pak poví, jak mu při tom bylo. může jim potvrdit, že Karel May není žádný prolhanec, neboť každá rána od paty přechází do celého těla jako nejsilnější úder elektrického proudu. Tato skutečnost sama o sobě svědčí o tom, že spisy Karla Maje mají výchovný vliv nejen na mládež, nýbrž i na dospělé. Pan dozorce Jiránek, se na příklad stal po přečtení seriálu Po stopě zlého činu rázem u sto osmdesáti vyvrhelů opatovické polepšovny Baštonádou a přenášel tento vliv na své nezletilé svěřence.

Bílá voda také zkoumal zdravotní stav delikventů, kteří měli podstoupit trest metlou. Nepamatují se ani na jeden případ, kdy by neuznal provinilce, odsouzeného k pětadvaceti. Všichni byli dostatečně zdraví a silní, aby tento nelidský trest vydrželi. to byl názor doktora Bílé vody, o jehož lékařských schopnostech jsme silně pochybovali. Hodil se do galerie vychovatelů a opatrovníků mravně vadné mládeže a svou lékařskou práci si v ní vysloužil místo nejčestnější.

Ústavní farář Kardinál mě nepřímo seznámil s jedním olddozorcem několik dnů po mém příchodu do polepšovny. Pozval mě jednou po večeri do jídelny na hodinu náboženství a když jsem se u něho hlásil, měl ze mne velkou radost. Byl krátkozraký a díval se na mne z několikacentimetrové vzdálenosti.

-Tož se mi tady podepiš, milý chovanče, řekl a položil přede mne notes. Vyhověl jsem mu a on pokračoval, hladě mě po tváři:

- Zdáš se být dobrý hoch a já jsem přesvědčen, že spolu budeme vycházet. Střez se však nepravostí, aby ses uvaroval seku, byla by škoda, aby tak hezké tělo přišlo do styku s rákoskou. V sobotu přijdeš ke zpovědi, vyzpovídáš se Pánu Bohu ze svých hříchů a počneš lepší život...

Cigarety přicházely do ústavu nejrůznějšími cestami. většinou je přinášeli chovanci, pracující mimo ústav u sedláků a u dozorců, z menší části pocházely od návštěv, jež ředitel povoloval jednou měsíčně těm, kteří byli bez trestů. S cigaretami se vedl čilý obchod a jejich cena stoupala podle poptávky. Klesávala v době vánočních svátků a ve žních, kdy se chodilo pracovat ven. cena jedné bílé rovnala se osmince chleba v dobách hladu, totiž v dobách, kdy se na chovaneckém přidělu bezohledně přižívovalo několik zaměstnanců, byla osminka chleba za dvě bílé. Za bílou ti vyměnil prادلák špatnou košili za lepší, v krejčovíně ti přešoupli oděv, v ševcovně zvláště dobře opravili boty, a měl-li jsi dost bílých nebo chleba, mohls mít i osobního sluhu, který za tebe dělal cimerku, čistil ti boty a tak dále.

Po večeri bývala v umývárně pravidelná bursa, kde kuřáci nabízeli svůj přiděl chleba za cigarety. V dobách nouze se kouřily i tabákové kořeny kemle, zabalené v novinách. Takovým cigaretám se říkalo cajtunk. cigaretní špičky se vyráběly v naší dílně ze zinkového plechu a byly na prodej, kus za dvě bílé.

Kuřáci velmi trpěli za tuto vášeň. Často nás v noci vzbudil křik nachytaného kuřáka, který dostával bití. Dozorci psali za kouření k raportu, který se konal jednou týdně a jména napsaných při odpoledním rozdělení práce předčítal vrchní. A ve tři hodiny odpoledne ve

školní třídě provinilým ředitel naděloval: deset na zadnici, přes neděli do basy, půst, zaražení návštěv a podobně. Z půstu si nemusel dělat nic ten, kdo měl ve skřínce zásobu chleba nebo známost s kuchaři. Horší to bylo s výplatou. K té se dělávaly přípravy.

Vokurka donesl do kuchyně tři pečlivě vybrané rákosky, téměř dva centimetry silné, tam se pařily ve vřelé vodě, aby nepraskly a pak to v podsklepi, kde byly bysy a koupelna, začalo.

Byl zavolán můj mistr a chovanec si lehl nebo byl násilím položen na lavici. Jeden dozorce si mu sedl na nohy, druhý na krk a třetí napínal jeho spodky na zadní části těla. A pak se sázelo. Vždy jedna rána silná, pak několik slabších (aby se naběhlé jelítko rozmasírovalo). Chovanec při tom nelidsky řval, že ho bylo někdy slyšet až do druhého patra, a když byla exekuce skončena, měl plné spodky krve. Konec rákosky prošvihal mu totiž kůži na kyčli do živého masa. Horší to bylo při výplatě pětadvaceti ran, které se vyplácely na dvakrát. Ta druhá výplata byla bolestivější, protože se bilo do ran ještě nezahojených. Na tyto výplaty se s oblibou chodil dívat ředitelův sedmnáctiletý syn, student, nafoukaný otlý mladík jako na mimořádnou zábavu.

V knize Kluk z polepšovny je stejné téma napsáno takto:

Věžní hodiny, umístěné ve štítě hlavní budovy, odbily desátou, když jsem v rámu dveří spatřil onoho dobráckého ťvejka, který mne včera ve vrátnici tak srdečně uvítal.

" Tak co, holoubku, vyspali jsme se dobře?"

" Děkuju, pane dozorce. Jako v polepšovně."

" Ale, ale, co to povídáš, hochu? tady jsme přece v zemské vychovatelně, tady se nám teprve bude líbit, tady se z nás stanou pořádní lidé...No, pojd', půjdeme k panu doktorovi, abysme věděli, jak nám slouží zdravotníčko. A ono nám slouží, poněvadž jsme mladí, vid'?"

Mluvil slad'ounce, jako by másla ukrajoval, vzal mne přátelsky pod paži a vedl na konec chodby, do ústavní lékárny, kde nás již očekával pan doktor Nohejl, dvojník pana doktora Kramáře. Seděl za stolem, jeho oduševnělou tvář zdobil tentýž přistřižený vous a na jeho přemýšlivé hlavě se ježil tentýž ježek. Jako by s oka vypadl vůdci své politické strany.

Podíval se na mne přes zlatý cvikr, klofl slepičím nosem do vzduchu a poručil, abych se svlékl. Když se tak stalo, zapištěl, aniž mne prohlédl:

" Zdravej jako řípa, hod'te ho na váhu, pane dozorce!"

" Čtyřiašedesát kilo," hlásil mu Flancmajer, stojí v pozoru.

Pan doktor na mne opět mrkl přes cvikr:

" Dobrý. Zadek má jako hřebice, ten něco vydrží. Hned ho žeňte do práce!" Poznamenal si cosi v lejstru a vypískl:

" Mazat!"

A rozkaz opakoval, když viděl, že se chci nejprve obléknout. Lezl jsem tedy do podvlékaček na chodbě. Flancmajer na mne spiklenecky mrkal a šeptal mi do ucha: " Pomalu, chlapče, pomalu, práce ti neuteče..."

Mírnil tím můj hněv a současně utvrzoval mé mínění, že náleží k hodným dozorcům.

Raport u pana ředitele odbyl se rovněž v několika minutách. Uvedl mne pan náměstek s baňatým nosem, ten, co si vzal za úkol vycepovat ze mne poslušného člověka. Ředitel mi udělal kratší kázání a uzavřel je napomenutím:

" Dodržuj za všech okolností domácí řád, buď pravdomluvný, plň veškeré příkazy svých nadřízených a budeš považován za vzorného chovance. V opačném případě budeš trestán. Přísně, ale spravedlivě. Domácí řád ti laskavě přečte pan náměstek."

V kanceláři pana náměstka následovalo pak čtení domácího řádu. Pan náměstek Sedlák alias Vokurka (dle nosu) mi přečetl vždycky jeden odstaveček a hned ho doplnil příslušným komentářem.

1. Od covance se vyžaduje naprostá poslušnost a pravdomluvnost. (" Jináč dostaneš přes tu tvou blbou tlamu!")
2. Dozorci nesmí v žádném případě provinilého chovance samovolně a jakkoliv trestat. (" To neznemá, že si budeš dělat co chceš a že ti budeme facky odpočítávat!")
3. Za nejvyšší trest budiž považováno trestání metlou. (" A to ti jich potom nandáme, až se potento... To si, ty blboune káraneckej, nepřej!")

Mistr, podsaditý chlap s nohama do iks, mne postrčil ke své skupině a seřazení ve dvojestupech jsme pochodovali do dílny. Tady si mne zavolal do kanceláře, jež byla současně skladištěm náradí a materiálu, a mluvil se mnou úsečně, nedívaje se mi přímo do očí. Měl jsem dojem, že se přede mnou stydí, a cosi mi říkalo, že není tak zlý, jak mi ho chovanci vyličili.

Všichni se ho bojí, je vykonavatelem tělesných trestů, udělovaných ředitelem. Zvou ho k tomu, protože má pádnou pravici, a ten, kdo to zkusil, nechce s ním do smrti nic mít. Nu, byl jsem věru zvědav, jak spolu budem vycházet.

Zeptal se mne, jak dlouho jsem se učil, co umím, dal mi několik početních příkladů, řekl: " Dobrá," pak se obrátil, a ukazuje na býkovec, visící na stěně, řekl: " A kdybys chtěl utýct, tak podívej se!"

Mistr hodil svařenou tyč na zem oním známým pohybem vyjadřujícím řemeslníkovu spokojenost nad podařeným dílem, a poprvé se na mne usmál.

" Dobrý to bylo, pojd'!"

Zavedl mne do své kancelářičky, otevřel zásuvku stolu, a ukazuje na krabičku cigaret, pobídl mne:

" Zakuř si, ty - kováři!"

Vzal jsem cigaretu, on mi ji zapálil (sám nekouřil), a když jsem se ostýchal vzít si jich na

jeho vybídnutí víc, hrábl do krabičky a zastrčil mi hrst cigaret do kapsy u blůzy. Mluvil se mnou o práci, zkoušel mne z počtů, musel jsem mu podle modelu narýsovat výstředník. Nepochválil mne, ale viděl jsem na něm, že je s mými vědomostmi spokojen.

Nejstarší učeň přišel zas vyzvídat, co se mnou mistr mluvil, ale nic se nedověděl. A co jsem mu také mohl říci? Je mistr hodný nebo zlý? Sám jsem si nad tou záhadou lámal hlavu. S člověkem téměř slovo neztratí, nezasměje se, cigarety rozdává, býkovcem vyplácí. Co je to za člověka?

Po delší době jsem poznal, že není zas tak velký medák. Míval však dny nebo alespoň hodiny, kdy se s ním dalo vydržet. To si při práci hvízdal nebo zpíval svoji oblíbenou písničku:

Včera mně sluníčko svítilo,
dnes už mně nesvítí,
miloval jsem hezkou dívčinu,
ta byla jako kvítí.

Můj bože, to byla dívčina,
s krásnejma očima,
s tou já jsem na špacír chodíval
do háje zeleného.

Při službě na oddělení vyžadoval pouze naprosté ticho. Nevizytýroval na světnicích, nehonil kouření, antipláňe neměl rád, ani s dozorci se příliš nepřátelil. Nebýt toho býkovce a jeho funkce vypláčeče metlou, mohl být považován za slušného člověka.

Dozorci jsou oslovováni " pane mistře " a každý má svou přezdívku, odpovídající jeho vzhledu a nátuře, a také bystrosti chovanců. Prvnímu náměstkovi se říká Vokurka, druhému Karnálie nebo také Hajzlík- Koník, krejčovský mistr je Frajtr, doktor Bílá voda, farář Kardinál, lakýrnický mistr Kozí noha, můj dobrácký Švejk je známý jako Flancmajer, pan ředitel je uzenář, dozorce z kuchyně Kat Mydlář, správce ústavní školy Veverka. Kromě nich jsou tu další: Holub, Baštonáda, Kaphadí, Malý pivo, Anejčko, Dobrá vůle, a zahradnickému mistru se říká Tlamatej.

Podle politické příslušnosti jsou rozděleni na dvě skupiny. Vrchní dozorce, jeho náměstkové a ústavní lékař se hlásí ke Kramářově národní demokracii, všichni dozorci pak k sociální demokracii, poněvadž nadřízeným je soudruh Ksandr, přísedící Zemského výboru.

Těžké je mezi nimi vybrat, většinou není mezi nimi rozdíl. Jsou to vesměs vysloužilí zupáci rakousko- uherské armády a jedno je jim společné: Téměř všichni považují kluky za vyvrhele lidské společnosti, z kterých nikdy nic nebude, a jsou přesvědčeni, že je škoda každé rány, která padne vedle.

V ústavu nebyl jediný kluk, který by se mohl pochlubit, že je u Vokurky ťuky-ťuky, všichni pro něho byli odpadem, vyvrheli. V tom si s ním nezadal krejčovský mistr frajtr. Do služby v polepšovně si přinesl z vojny frajtrovskou říznost a buzeraci. Když měl službu na oddělení, musely být šaty na skříňce složeny " jako když šavlí sekne," bagančata se musela lesknout, na podešvích nesměl chybět jediný cvoček, kavalec musel být hranatý "jako ze škatulky," prostě jako tenkrát, když on sloužil císaři pánu.

Večer, když jsme se vrátili z jídelny, vyšel vždycky ze strážnice, tloukl klackem do židle a

křičel: " Ordnung, dekung, pakung, richtung!"

Před spaním procházel v doprovodu svého pucáka- antipláře světnicemi, v ruce třimal klacek, a běda tomu, kdo neměl něco v pořádku. Nikoho nikdy k raportu nepsal, vyřizoval si to s ním na místě. Ztřískal ho lískovým klackem, že mu měsíc záda hrála všemi barvami.

Dozorce Holub byl člověk bez tváře. Totiž měl takovou tvář, která nikomu nic neříká. Tupou, bezvýraznou, oči bez jiskry, mdlé, modré, holubí. Díváš se na něho a za minutu už nevíš, jak vlastně vypadá, ne tuctový, víc než veletuctový obličej. S oblibou nás šlehal při sobotním koupání přes zadky rákoskou. Jednou, když jsme stáli nazi v řadě, čekající před sprchami, se " spletl" a uhodil chovance Paura přes pohlaví. Paur potom poslechl rady dobrých kamarádů, nechal se napsat k raportu se stížností a ředitel mu za to udělil trest: Přes neděli do basy a púst. Aby věděl, že tenhle ústav má nějaký domácí řád.

Bílá voda též zkoumá zdravotní stav chovanců, odsouzených k potrestání "metlou". Nevzpomínám si, že by někoho od tohoto trestu osvobodil, svých pětadvacet dostávali i kloučkové, že bys je z lavice sfoukl. Kluci mu také říkají koňskej handlíř, ale je těžké pro něj nalézt nejvhodnější pojmenování. V ústavní knihovně živí svůj duševní hlad nejen mravně zpustlí kluci, nýbrž i mravně nezávadní dozorcí. Pan Baštonáda například je u pana faráře pečený vařený a do služby na oddělení si pokaždé nosí knihy Karla Maye. Ten je mu totiž nejbližší a nejmilejší svými ušlechtilými, humanismem prochnutými hrdiny. To si zaleze s knihou do strážnice, dá se do čtení a nic pro něho neexistuje. Svěření mu chovanci mohou klidně kouřit, hrát maso, navštěvovat se na světnicích, mají prostě " old jak barák."

A pan dozorce čte a čte. O Old Shatterhandovi, o Surehandovi, o Frantovi rámusovi i o Kara Ben Nemsim. Kara Ben Nemsije mu zvlášť sympatický, neboť je nadán těmi nejkrásnějšími ctnostmi. Ale líbí se mu i říznost bašibozuků, dovedou to, prevíti, když jim effendi řekne:

" Vysolte tomu bidnému d'aurovi padesát ran baštonády!"

Bašibozuci chlapa bafnou, mrsknou na lavici a vysázejí mu na paty padesát poctivých, až mu žebra vibrují. Panečku, to je něco! To by chtěl pan dozorce alespoň jednou v životě vidět. Zavře oči, představuje si v čtenářském opojení tu báječnou výplatu. A pojednou, co to? Z dálky se ozve jakýsi křik, pan dozorce vyskočí, popadne klacek a řítí se na chodbu, z chodby do nejbližší světnice, chytne chovance, kterého má nejbliž u ruky, a ven s ním.

" Postav se, ty bídný Ďaure, čelem ke zdi! Tak, a zvedni nohu!"

Vyděšený chovanec tak učiní a v příštím okamžiku se chodbami rozléhá zoufalý nárek. Zvědaví chovanci mohou vidět, kterak se vyplácí baštonáda, a vyplacený jim pak potvrdí, že Karel May nekecá. Baštonáda je opravdu trest krutý a nesmírně bolestivý.

Ústavní farář, senilní a silně krátkozraký stařík, zvaný Kardinál, ulehčil můj osud tím, že mne seznámil s dalším old dozorcem. Brzy po mém přijetí pozval si mne po večeři do jídelny, a když jsem se u něho hlásil, ohmatal si mne, otevřel notýsek a vyzval mne, abych se mu tam podepsal. Potom mne hladil po tvářích a ženským hlasem říkal:

" Zdáš se být dobrým hochem a já jsem přesvědčen, že budeme dobrými přáteli. Střež se však všech nepravostí, aby ses uvaroval seku, byla by škoda, aby tvé mladé tělo přišlo do styku s rákoskou. V sobotu přijď ke svatě zpovědi, vyzpovídáš se Pánu ze svých hříchů a v neděli půjdeš k svatému přijímání." Chtěl pokračovat, zastavil jsem však proud jeho řeči, nechtěje,

aby jeho zklamání bylo ještě větší. Řekl jsem tiše:

" Důstojný pane, já jsem bez vyznání."

Podle domácího řádu se v ústavu kouřit nesmělo, ale kouřilo se. Cigarety sem přicházely cestami legálními i postranními. Přinášeli je chovanci pracující mimo ústav, u sedláků i u dozorců, z menší části pocházely od návštěv, jež ředitel jednou měsíčně povoloval těm, kteří byli bez trestů. S cigaretami se vedl čilý obchod a jejich cena se řídila poptávkou. Nízká bývala o vánočních svátcích a o žních, kdy se chodilo na práci k sedlákům. Jedna " bílá" se rovnala osmince chleba, někdy stával chléb jednou tolik, podle toho, jaký byl hlad, v jaké míře se totiž dozorcí přižívovali na chovaneckém přidělu. Za bílé vyměnil prادلák špatnou košili za lepší, v krejčovně přešoupli mundúr, v ševcárně pěkně opravili bagančata, a kdo měl dost chleba, mohl si vydržovat i pucáka, který mu čistil boty a oděv a dělal za něho " cimerku".

Po večeři bývala v umývárně burza, vášniví kuřáci tu měnili chléb za cigarety nebo za fajčák, v dobách největší nouze se kouřil cajtunk, tabákové kořeny sbalené do kusu novin. Cigaretové špičky se vyráběly v naší dílně ze zinkového plechu za dvě bílé.

Zápalek byl nedostatek, nahrazoval je cundr s ocelákem, primitivní, ale spolehlivý zdroj ohně, sestávající z kousku ostrého křemene, troudu a ocelového knoflíku. Ohněstrůjce podržel špetkou prstů levé ruky kousek troudu s ostrým křemínkem, potom vzal do zubů jeden konec režné nitě, na níž byl navlečen knoflík, pravičkou tahal za druhý, čímž uvedl knoflík do rychlých obrátek, zavadil jim o křemen, ten hodil jiskru do troudu a - mohlo se kouřit. Bzuket oceláku byl však zrádný, zejména v nočním tichu, a tak si někdy vášnivý kuřák místo zamíchání musil lehnout na výplatní lavici. Za kouření uděloval ředitel - ačkoli sám dával chovancům posluhujícím v jeho domácnosti cigarety - destě ran metlou a přes neděli do basy s pústem. Vokurka těsně před výplatou odnesl dvě tři metly v podobě silných rákosek do kuchyně, tam je v kotli napařil, aby se nelámaly, a potom se ve sklepě, kde byly basy, přikročilo k exekuci.

Zavolali mého mistra, odsouzený si lehl, nebo byl násilím položen na lavici, jeden dozorce mu seděl rozkročmo na nohou, druhý na krku, třetí napínal spodky na jeho zadnici a mistr mu je začal sázet. Vždycky jednu " ostrou", pak několik malých, aby vzniklé jelito rozmasíroval. Vokurka odpočítával (raděj víc než méně) a trestaný řval, že to bylo slyšet po celé budově. Podvlékačky měl plné krve, neboť konec rákosky mu prosekal na kyčli kůži do živého.

Horší to bylo při výplatě pětadvaceti, poněvadž se vyplácely nadvakrát, prý v zájmu odsouzenčova zdraví. O dva dny později řezalo se podruhé do ran dosud nezhojených. kdo zažil, může vyprávět.

K těmto výplatám chodil s oblibou ředitelův sedmnáctiletý syn společně se stejně založenými dozorcí. Byla to jistě vzrušující podívaná, ale pokud vím, vliv tohle trestání na polepšení trestaných nemělo. Jednak se mezi chovanci našli jurové, na něž rány neplatily (tátové je doma řezali postraňky i řetězy), jednak se potrestaní spíše zatvrdili, než polepšili.